מפניני הפרשה - מאמר

בחזרתו פרע הקפותיו

"עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ע"ה ועמד בכולם, להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו ע"ה". חלק מעשרת הנסיונות הם הניסיון של: "ויהי רעב בארץ", והניסיון של "ותוקח האישה בית פרעה".

להלן נתבונן ברצף הנסיונות הראשונים. נמרוד שולט ומשליט שלטון אלילי, ואוסר להכיר בכוחו של ה' בורא העולם ומנהיגו.

והנה קם נער ובמבט מפוכח, מגלה את ה'. הוא לא שומר גילוי זה לעצמו, אלא שובר הוא את צלמים, מנתץ את האלילים, ובדברי טעם פוקח את עיני הבריות – אבל נאסר ומובא למשפט.

משסירב להתכחש לאמת, הושלך לכבשן האש. אולם איש האמונה היוקדת בו גברה על אש הכבשן - "כי תלך באש לא תכוה, ולהבה לא תבער בך", הקב"ה כביכול ירד בעצמו והציל: **"אני ה', אשר הוצאתיך מאור כשדים"**.

הנס עורר הדים, ותנועת התשובה הלכה והתפשטה - "אברם מגייר את האנשים, ושרי מגיירת את הנשים". ולפתע ה' אומר לו לנטוש את הכל, לעזוב את הארץ, את בית אבא, את המולדת, את מפעל החיים - וללכת **"אל הארץ אשר אראך"**.

הוא קם והולך ומבין שהבורא אמר לו שכבר מילא את ייעודו כאן, ועליו להעתיק את זירת הפעילות למקום אחר.

הוא מגיע לארץ ישראל שאינה סתם "מקום אחר", אלא נאמר לו שזו ארצו. הוא מתחיל מיד לקרוא בה בשם ה', להפיץ אמונה, להודיע שיש בורא לעולם.. ואנשים שומעים, לומדים ומשנים אורחות חיים. ואז בא הניסיון השלישי: רעב בא לארץ – ורק באותה הארץ. ומה אומרים האנשים? הם מסיקים שהאלילים כועסים על שנטשו אותם. אומרים: ראו, זו אמונה וזו שכרה?! הנביא עצמו מגיע עד לפת לחם, נאלץ לעזוב את הארץ ולרדת למצרים המושחתת והנהנית מרוב טובה.

גם שם לא מצא מנוח. אשתו נלקחה ממנו והובאה לבית פרעה...ואז, חל המפנה. מלאך ה' היכה את פרעה, נגעים באו על אנשי ביתו. הוא מיהר להשיב את שרה, ולבקש את סליחתו. העניק לו כסף וזהב, צאן ובקר, עבדים ושפחות, ומשמר כבוד ליווהו בשובו לארץ ישראל.

"וילך למסעיו...עד המקום אשר היה שם אהלו בתחילה...ויקרא שם אברם בשם ה'". מפרש רש"י: **"וילך למסעיו - בחזרתו פרע הקפותיו"**, ופירשו רבותינו, שהכוונה היא לחובות הרעיוניים שהותיר אחריו בעת הרעב, הביא עימו תשובה ניצחת לכל אלו שתהו כיצד הביא ה' מחסור ליראיו. לכל אלו שריחמו עליו כשנאלץ לצאת לגלות, לרדת למצרים. שנדו לו כשאשתו נגזלה, ושאלו: האם זו אמונה וזו שכרה.

מתוך השבי בארמון פרעה התגלה המלאך ובאו הנגעים, התהפך הגלגל ובא העושר הרב. זקוף קומה שב לקרוא בשם ה', לחנך לאמונה בבורא העולם הממציא ישועה בתוקף הצרה, הפודה ומציל בעת המצוקה!

מעשה אבות סימן לבנים, לכל יחיד ולכלל כולו: "עת צרה היא ליעקב, וממנה – מעצומה של הצרה - יושע"! אם נתבונן בקורות היהדות בתקופתנו, לכבשן האש ירדנו בשואה - "לך לך" קיימנו בתקומה, וגם בארצנו זרים שלטו בנו. אבל אנו מאמינים ובטוחים, שמתוך הצרה יגיע המהפך, עת פריחה, עת שגשוג ועוצמה - "בחזרתו פרע הקפותיו".

בין אדם לחבירו

אחת המתנות הגדולות שבהן ברוך אותנו הקב"ה היא החברות: ידידים, בני משפחה וכדומה. ההמנעות מדיבור גלוי, מתוכחה הדדית ומהדרכה והכוונה, הן בעצם נישול הדדי של אחד הכלים החשובים ביותר לצמיחה אישית.

אנו חייבים להיות מעורבים, ובשעת הצורך לגיים גם את מעורבותם של אחרים כדי לעזור לאנשים במאבקי החיים. לעמוד מן הצד ללא אומר כאשר נדרשת תוכחה – אין זו שמירת הלשון: זהו קיפוחו של הזולת מן האפשרות להגיע לשיפור עצמי.

שואל ומשיב

שאלה: התורה בחומש ויקרא פרק יט' טז' מצווה אותנו: "...**לא תעמד על דם רעך אני ה'**" מהי מהותה של מצווה זו ומה נכלל בה? והאם אינה נכללת במצוות ואהבת לריעך כמוך?

תשובה: בספר החינוך פרשת קדושים מצוה רלז' כתב שמהות מצוה זו היא: "**שלא נמנע מלהציל נפש מישראל כשנראהו בסכנת המיתה והאבידה ויהיה לנו יכולת להצילו בשום צד...ועוד כללו חז"ל באזהרה זו שלא לכבוש עדות, כדי שלא יאבד חבירו ממונו...שורש מצוה זו ידוע, כי כמו שיציל האחד את חבירו כן חבירו יציל אותו, ויתיישב העולם בכך, והאל חפץ בישובו כי לשבת יצרה**". אם כן מצווה מהתורה להציל אדם שנמצא בסכנה.

ומצווה זו נלמדת מהפסוק (ויקרא יט, טז): "...**לא תעמד על דם רעך**", וכן אמרו חכמים (סנהדרין עג.) "**מניין לרואה את חבירו שהוא טובע בנהר, או שחיה רעה גוררתו ועומדת לטורפו, או שליסטים באים עליו להורגו, מניין שהוא חייב להצילו? תלמוד לומר: לא תעמד על דם רעך**".

כלומר, בנוסף למצווה היסודית "ואהבת לריעך כמוך" (ויקרא יט, יח), שעליה אמר רבי עקיבא שהיא כלל גדול בתורה, ומובן שהיא כוללת בתוכה את כל היחסים הטובים שצריכים לשרור בין אדם לחבירו, פירטה התורה ציווי נוסף, "**לא תעמד על דם רעך**" - לא מספיק לחייך אל החבר, ולפעמים אפילו לעזור לו, אלא קובעת התורה, שיש לאדם אחריות וערבות לחבירו. שאם חבירו נמצא בצרה, חובה עליו לקום לעזרתו. ולא לחסוך במאמצים ובממון להצלתו.

וכן ביחס למכשולים ברשות הרבים שעלולים לגרום נזק להולכים, מצווה להסירם משום "**לא תעמד על דם רעך**". וכן הרואה מכשול בכביש, שעלול לגרום סיכון לנוסעים, חייב לדאוג להסירו, על ידי הודעה למשטרה או בכוחות עצמו כשהוא יכול להסירו בלא להסתכן.

אם ננהג כך, ונרגיש בליבנו את הערבות ההדדית שקיימת בין כל חלקי עם ישראל, נוכל להקים חברה מגובשת ומלוכדת, אשר תוכל להתמודד היטב עם אתגרים גדולים מבית ומחוץ, ועל ידי כך להגשים את החזון הגדול של עם ישראל. (מבוסס על פניני הלכה העם והארץ)

מפניני הפרשה - רעיון

לאיזה יופי

כאשר אברם ושרה מתקרבים למצרים פונה אברם לשרה ומבקש: "**ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את**" (פרק יב' יא') ואילו בתיאורה של שרה על ידי עבדי פרעה כתוב: "**ויראו המצרים את האשה כי יפה הוא מאד**" (יב' יד') והשאלה - מדוע משנה התורה מ"יפת מראה" ל"יפה היא מאוד"?

נראה לומר, שיש יופי חיצוני ויש יופי פנימי. שלמה המלך אומר: "**שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל**" (משלי לא', ל'). כלומר יש לשבח אישה על היופי הפנימי ולא על היופי החיצוני.

ויש הסבר פשוט לזה: היופי החיצוני לא תלוי באשה, שהרי כך היא נולדה, ואילו היופי הפנימי תלוי בה, כי היא רכשה אותו: "**אשה יראת ה' היא תתהלל**". מפני שהיא הגיעה ליראת ה' יש לשבח אותה.

נאמר: "**חכמת אדם תאיר פניו**" (קהלת ח', א'). יש יופי פנימי המתבלט במראה פניו של האדם. ודאי שאברהם העריך את שרה לא בגלל יופייה החיצוני אלא בעיקר בגלל היופי הפנימי המקבל ביטוי חיצוני, ולכן משתמש אברהם בביטוי "יפת מראה": מראה פניה הואר בגלל יופייה הפנימי (ראה קול אליהו לגר"א, ויצא, ל'). אבל המצרים לא יודעים להעריך יופי פנימי.

העיקר אצלם היה "**ויראו המצרים את האשה כי יפה היא מאד**". יש אדם יפה מאוד ואין בו כל תוכן, ובשביל המצרים לא היה חשוב מה יופייה הפנימי של שרה אלא רק "יפה היא מאוד".

יש לה יופי חיצוני, יופי גופני, ואותו הם מחפשים, ועל זה מיד היללו אותה לפרעה. אברהם מבקש יופי פנימי, והם מבקשים את היופי **החיצוני**.

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

מנחם יצחק בן שמואל חיים הילמן ע"ה

חיים בן תמר ואברהם סהר ע"ה | ניר בן דרורה ארזוני ע"ה | שרה שרה בת מרים כהן ע"ה | שרה בת אליהו יונגר ע"ה

אהרון בן שרה שרון ע"ה | מרסל שלמה בן הירש דוד ז"ל | סולטנה בת לאה כהן ז"ל | סימונה בת מרסדם אלמליח ע"ה

אלברט בן עזיזה שעיה ז"ל | יצחק בן סלחה שרם ז"ל | אסתר בת ג'ונג'ון גורי ז"ל

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

מרסדם אוריה עמר ע"ה והי"ד בת רחל ושלמה הי"ו

בס"ד יב' לחודש חשון ה'תשפ"ד
שנה שלושים גליון מספר 05
יוצא לאור על ידי שמעון בוחניק
רב קהילה בישוב חשמונאים

קול ששון

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

שבת קודש
פרשת לך לך

מפטירים בישעיהו פרק מ'

התימנים מתחילים:
"וְאֵל מִי תְדַמְּיוּנִי וְאֶשְׁוֶה"
הספרדים והאשכנזים מתחילים:
"לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב"

חשמונאים (שעון קיץ)
כניסת שבת וחג: 17:37
יציאת שבת וחג: 18:35
זמן רבנו תם: 19:07

אם לא שאל מטר בימות הגשמים עפ"י שו"ע בסימן קיז' ופוסקים אחרונים

הקדמה

המים המגיעים למדינה לכלל ולפרט מאוד חיוניים, ולכן חובה על כל אדם לבקש על גשמים בימות הגשמים.

פסיקת הטור

הטור בסימן קיז' פסק שמי שלא שאל גשמים בימות החורף חוזר על התפילה והביא מחלוקת להיכן הוא חוזר.

"...וכן אם לא שאל בימות הגשמים מחזירין אותו אפילו ששאל טל אף על פי שבהזכרה אינו כן כדפירשתי לעיל, אבל אם שאל מטר ולא טל אין מחזירין אותו. ואם לא שאל מטר ונזכר קודם שומע תפילה אין מחזירין אותו ושואל בשומע תפלה. ואם לא נזכר עד אחר שומע תפילה אם עקר רגליו חוזר לראש. לא עקר רגליו איתמר בירושלמי שחוזר לשומע תפלה ושואל בה וכן פסק רבנו האי. ובעל הלכות גדולות כתב שחוזר לברכת השנים וכן כתב הרמב"ם ז"ל והראב"ד ולזה הסכים א"א ז"ל.

בית יוסף

בבית יוסף, בסימן קיז' הביא מקור לפסיקת הטור שאם שאל מטר ולא טל לא חוזר, מהגמרא במסכת תענית.

פסיקת מרן להלכה בשו"ע

וכן פסק מרן להלכה בשו"ע בסימן קיז' שבימות הגשמים, מי ששאל טל בברכת השנים ולא מטר, עליו לחזור.

סעיף ד' - **אם לא שאל מטר בימות הגשמים, מחזירין אותו, אף על פי ששאל טל, אבל אם שאל מטר ולא טל, אין מחזירין אותו.**

בסעיף ה' מפרט מרן, להיכן צריך לחזור מי שלא שאל מטר בברכת השנים, לפי המקום בו גילה את טעותו.

סעיף ה' – **"אם לא שאל מטר, ונזכר קודם שומע תפילה, אין מחזירין אותו, ושואל בשומע תפלה...ואם לא נזכר עד אחר שומע תפלה, אם לא עקר רגליו, חוזר לברכת השנים ואם עקר רגליו, חוזר לראש התפילה, ואם השלים תפלתו ואינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו, אעפ"י שעדיין לא עקר רגליו, כעקורים דמי, ואם נזכר אחר שחתם שומע תפלה, קודם שהתחיל רצה, נראה שאומר ותן טל ומטר, ואחר כך אומר רצה".**

משנה ברורה

במשנה ברורה ס"ק טו' כתב שאדם הנזכר לפני שהתחיל "תקע" שואל שם:
"אם לא שאל - עיין במגן אברהם ובשערי תשובה שכתבו דאם נזכר קודם שהתחיל תקע בשופר אומרו שם..."

פסקי תשובות

בספר 'פסקי תשובות' בסימן קיז' סעי' ד', פירט את המקומות בתפילה בהם שם לב לטעותו וכיצד יתקנה: **נזכר קודם שסיים ברכת השנים, ראוי שיחזור לותן טל ומטר לברכה וימשיך כסדר ולמנהג האומרים בקיץ "ברכנו" ובחורף 'ברך עלינו' יחזור לראש הברכה, אך גם אם אמר במקום שנזכר 'ותן טל ומטר לברכה' ומסיים הברכה נמי שפיר יצא ידי חובתו.**

"סיים ברכת השנים ועדיין לא התחיל תקע בשופר, וכן אם אמר ברוך אתה ה', יסיים מברך השנים, ויאמר שם 'ותן טל ומטר לברכה'..."

התחיל ברכת תקע בשופר, יאמר בשומע תפילה לפני כי אתה שומע וכו' 'ותן טל ומטר לברכה'.

סיים ברכת שומע תפילה ועדיין לא התחיל 'רצה' יאמר שם 'ותן טל ומטר לברכה', ואם אמר ברוך אתה ה' דברכת שומע תפילה ועדיין לא סיים הברכה, לדעת המשנה ברורה (קי"ד סקל"ב) יסיים למדני חוקיך ויאמר ותן טל ומטר וכו' כי אתה שומע וכו', ולכמה מן האחרונים לא יסיים למדיני חוקיך, כיון שבאפשרותו לגמור הברכה ולהזכיר לפני רצה.

"התחיל רצה כל זמן שלא סיים 'יהיו לרצון'...(השני) חוזר לברכת השנים, טעה וחזר לברכת שמע קולנו והזכיר ותן טל ומטר וכו', שוב אין מחזירין אותו לברכת השנים, טעה וחזר לתחילת התפילה, מפסיק מיד היכן שנזכר ומתחיל ברכת השנים..."

ילקוט יוסף

להלן מספר הלכות שהובאו בעניין זה בספר ילקוט יוסף הלכות תפילה ב' סימן קיז' - דיני שאלת טל ומטר.

סעיף ז' – **"מי שטעה בתפלת ערבית בימות הגשמים, ולא שאל טל ומטר בברכת השנים, וסיים תפלתו, אף על פי שמעיקר הדין תפלת ערבית רשות, אף על פי כן חייב לחזור ולהתפלל שנית..."**

סעיף ח' – **"אשה שטעתה בברכת השנים ולא שאלה טל ומטר, בין בשחרית ובין בשאר תפלותיה, דינה כאיש שטעה ולא שאל טל ומטר..."**

סעיף י' – **"מי שנסתפק אם שאל טל ומטר בתפלתו או לא, אם נזכר להסתפק לפני ברכת שמע קולינו, שואל טל ומטר בשומע תפילה, ואם נזכר לאחר שהתחיל רצה, אם הוא בתוך שלשים יום מיום שמתחילים לשאול בו טל ומטר, חוזר לברכת ברך עלינו, שחזקה עליו שאמר ברכנו כפי שהיה שגור בפיו קודם זמן שאלה. ואם הוא לאחר שלשים יום אינו חוזר, שחזקה עליו שאמר כהוגן..."**

סיכום

אדם שלא שאל מטר בימות הגשמים, מחזירים אותו, אעפ"י ששאל טל, אבל אם שאל מטר ולא טל, אין מחזירים אותו. אם לא שאל מטר, ונזכר לפני שומע תפלה, אין מחזירים אותו, ושואל בשומע תפילה. ואם לא נזכר עד אחר שומע תפלה, אם לא עקר רגליו, חוזר לברכת השנים, ואם עקר רגליו, חוזר לראש התפילה, ואם השלים תפלתו ואינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו, אעפ"י שעדיין לא עקר רגליו, הרי הם נחשבים כעקורים. ואם נזכר אחר שחתם שומע תפלה, קודם שהתחיל רצה, נראה שאומר ותן טל ומטר, ואחר כך אומר רצה.

פינת העורך

"ואברכה מברכיך, ומקללך אאור" (פרק יב' - ג') כתב בספר "שבות יהודה": מדוע מברכיך - בלשון רבים. ואילו מקללך - בלשון יחיד. ללמדנו, שאדם שעוסק במעשה חסד ובהכנסת אורחים, רוח המקום ורוח הבריות נוחה הימנו - רבים הם המברכים אותו, ובודדים וספורים יהיו אויביו, אם בכלל...

ברכות מכל הלב

מזל טוב וברכות מעומק הלב לבחור היקר יהונתן בן אודליה ואריאל למשפחת פינקלר הי"ו לרגל הגיעו למצוות וכן לכל משפחתו משפחת תורג'מן הי"ו ומשפחת פינקלר הי"ו - יהי רצון שיוצר המאורות יאיר את דרכך, וישלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידך לטובה ותזכה לעבוד את ה' בשמחה ונחת ומתוך אהבת תורה ויראת שמים ותמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

ברכות מכל הלב

מזל טוב וברכות מעומק הלב לאריאל אריה והודיה אזולאי הי"ו לרגל נישואיהם. להם ולמשפחותיהם משפחת אזולאי הי"ו ומשפחת פולטוב הי"ו. יהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שתיזכו להקים בית לתפארת ישראל, מלא אהבה ושמחה, נאמן וכשר, המיוסד על יסודות איתנים של אהבת תורה ויראת שמים לתפארת עם ישראל.

אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

"שונה הלכות" – הלכה ומקורה

הגדרת צמחים שפירותיהם הם "פירות האילן"

הקדמה

כתוב במשנה במסכת ברכות דף לה. "**על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ ועל פירות הארץ הוא אומר בורא פרי האדמה**". רוב סוגי פירות ברור שהגדרתם "פירות האילן", כגון: תפוחי עץ, זיתים וכדומה. מפני שגזעם חזק והם קיימים שנים רבות וכל שנה מניבים פירות ללא צורך בזריעה שנתית. גם, לגבי סוגי פירות רבים, ברור שהם "פירות הארץ", כגון: מלפפון, עגבנייה וכדומה. מפני שלצמחים אלה אין גזע ואחרי קטיף הפירות מהם, צריך לזורעם מחדש מדי שנה ושנה.

יש פירות שלא ברורה הגדרתם אם הם מ'פירות האילן', או מ'פירות הארץ' (האדמה), מפני שיש להם כמה ממאפייני פירות העץ, וכמה ממאפייני פירות האדמה, כגון תות שדה, בננה, חצילים.

בגיליונות הבאים נעיין ונחקור ונגבש הגדרות ברורות לחלוקה בין פרות שהם מין אילן שעליהם מברכים 'בורא פרי העץ', ובין פירות שהם פרי הארץ, שעליהם מברכים 'בורא פרי האדמה'. ,

מקור בתלמוד

הגמרא במסכת ברכות מ. מתארת את ההבדל בין יבול שהוא "פרי האילן" לבין יבול שהוא "פרי האדמה" כך. פירות מצמח שנותן פרי, וכאשר קוטפים ממנו את הפרי, הצמח נשאר קיים ובעתיד נותן שוב פירות נחשב ל'פירות האילן' ואילו פירות מצמח הנותן פרי, שהמאפיין אותו הוא שכאשר קוטפים את הפרי ממנו מפסיק הצמח להתקיים נחשב ל"פירות האדמה". "**...היכא מברכינן בורא פרי העץ היכא דכי שקלת ליה לפירי איתיה לגווזא והדר מפיק אבל היכא דכי שקלת ליה לפירי ליתיה לגווזא דהדר מפיק לא מברכינן עליה בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה...**"

איזה חלק של הצמח צריך להישאר משנה לשנה, כדי שהצמח יחשב כאילן, והברכה על פריו תהיה 'בורא פרי העץ' – להלן שיטה אחת בראשונים.

גווזא הכוונה גם לצמח המתחדש משורשיו מזמן לזמן

שיטת הרמב"ם עפ"י הרדב"ז

בשו"ת הרדב"ז חלק ג' סימן תקלא' כתב עפ"י פסיקת הרמב"ם בהלכות כלאים, שלדעת הרמב"ם צמח שבו הפרי יוצא מענפים חדשים ולא מהענפים מהם יצאו בשנה הקודמת, נחשב לאילן והברכה על פירותיו היא: 'בורא פרי העץ'.

"**...וכתב הרמב"ם ז"ל פרק ה' מהלכות כלאים וז"ל - הקנין והורד והאטדין מיני אילן הם ואינם כלאים בכרם - הרי לך בהדיא דהוו מין אילן אף על גב דאין יוצאין מן הענף הראשון של שנה שעברה אלא מן הגזע יוצאים בדים חדשים וכן הוא בנ"ד ממש...**"

אם כן, לכאורה על אכילת בננה או תות שדה שהגזע שלהם מתייבש לגמרי, ולשנה הבאה צומח גזע חדש משורשיו, יש לברך 'בורא פרי העץ'. אולם מהר"י קאפח בביאורו לרמב"ם הן בהלכות כלאים והן בהלכות ברכות פרק ח' הלכה ז' כתב, שהכלל הקובע לדעת הרמב"ם אם ברכתו 'פרי האדמה' או 'פרי העץ' הוא כך: אם עליו של האילן יוצאים מעיקרו הריהו ירק והברכה על פירותיו היא: 'פרי האדמה' ואם לא יוצאים מעיקרו הרי הוא אילן, והברכה על פירותיו היא: 'פרי העץ' .

תוספות

התוספות מסכת ברכות דף מ. "איתיה לגווזא"- פירשו את הגמרא בדרך אחרת מרש"י. התוספות למדו מהסוגיא הזו ש 'גווזא' הכוונה לשורשי הצמח, לכן לדעתם על תות שדה צריך לברך 'בורא פרי העץ', אפילו שענפיו נובלים, שהרי דרכו להתקיים שנים רבות מבלי לזרוע אותו מחדש, וכאשר קוטפים את הפרי בשנה אחת חוזר ומביא פירות חדשים בצמח חדש שמתפתח מהצמח המקורי.

בהמשך מביאים התוספות את דעת הרב רבי מנחם ששיטתו היא שברכת תות שדה היא 'בורא פרי האדמה'. ומביא ראיה לכך מהירושלמי במסכת כלאים (סוף פרק ה'): ההגין והאטדין "מין אילן" הם ולכן לא שייך בהם איסור כלאים בכרם, ומקשה הגמרא שם הרי למדנו: אלו הן "מיני דשאין" הקונדם והאטד, רואים שמיני אטד (מינים הגדלים בשיחים על פני השדה, כמבואר בתוספות הרא"ש) הוא לא מין אילן אלא מין אדמה (דשאין)! ותירצה שם הגמרא, שלעניין כלאים - מין אילן הם ולכן לא שייך בהם כלאים, ולענין ברכה מין דשאין הם והיינו שברכתם בורא פרי האדמה. משמע מדבריהם (לא רבי מנחם), שמה שאמרה הגמרא, שאם כאשר קוטפים את הפרי נשאר הגווזא וחוזר ומביא פירות תהיה ברכתו 'בורא פרי העץ', הכוונה היא אפילו כשרק שורשיו של העץ נשארים, והגזע והענפים מתייבשים ונופלים לגמרי (שהרי זה דרך גידולו של התות שדה ומכאן למד תוספות שברכתו של התות שדה היא בורא פרי העץ).

הרא"ש

הרא"ש במסכת ברכות פרק ו' סימן כג' כתב כדעת התוספות שצמח שלא צריך לזרוע אותו מחדש כל שנה הוא אילן ועל פירותיו מברכים "פרי העץ". בהמשך מביא הרא"ש עפ"י התוספתא במסכת כלאיים פרק ג', סימן אחר לדעת לאיזה צמח יש דין של אילן והברכה על פירותיו תהיה 'בורא פרי העץ' ואיזה צמח יש לו דין של ירק ועל פירותיו הברכה היא 'בורא פרי האדמה". והוא: אם העלים יוצאים מהשורש הרי זה ירק ואם אינם יוצאים מהשורש זה אילן.

נראה לומר שלשיטת ההבחנה שהובאה בתוספתא עולה שהברכה על 'בננה' היא 'פרי האדמה' שהרי עץ הבננה מוציא עליו מעיקרו (משורשו). לחציל יש לכאורה את מאפייני העץ מכיוון שהוא מתקיים כמה שנים, ומניב פירות, ובשנים אלו אינו נובל. ואם כן, מעבר לשאלה מה מברכים על פרי החציל, אם נחשיב את החציל כעץ, יהיה אסור לאוכלו מצד דיני עורלה, שהרי בשלוש שנים הראשונות פירותיו יאסרו משום עורלה, אולם כעבור שלוש שנים השיח נובל, ונמצא שפרי החציל לא יגיע אפילו ל 'נטע רבעי'.

הרדב"ז

בשו"ת הרדב"ז חלק ג' סימן תקלא' עסק הרדב"ז בשאלה האם מותר לאכול חצילים (הברינגאן), או שיש לאסור מחשש איסור עורלה. בתשובתו הרחיב לדון בשאלה האם החצילים הם מן אילן או מן ירק. לדיון אפשר למצוא השלכה לעניין הגדרת צמח כאילן או כירק לצורך הברכה על פירותיו. אולם בהמשך כתב שכאשר עלה לארץ ישראל וראה שכולם נהגו לאכול חצילים, התברר לו שפשוט להם שהחצילים הם ירק, ונתחדש לו טעם אחר המבדיל בין אילן/עץ שפירותיו חייבים בעורלה, לבין צמחים שאינם בגדר אילן/עץ ופטורים מעורלה והוא – כל צמח שזורעים אותו בזרעים ומזרעים אלו צומח צמח שעושה פרי בתוך אותה שנה נחשב לירק, ואין פירותיו חייבים בעורלה, (ומזה נלמד שעל פירותיו מברכים בורא פרי האדמה).

סיכום

נושא המאפיינים של צמח כדי להגדירו כירק והברכה על פירותיו היא 'בורא פרי האדמה' או כאילן והברכה על פירותיו היא 'בורא פרי העץ'.

רא"ש והתוספות – אם צריך לזורעו מחדש כל שנה - 'בורא פרי אדמה' אם מתקיים משנה לשנה, ואפילו מתחדש משורשיו – 'בורא פרי העץ'

רש"י והגאונים – אם צריך לזורעו מחדש כל שנה - 'בורא פרי אדמה', אם מתקיים משנה לשנה על ידי שמתחדש משורשיו – 'בורא פרי האדמה', ואם מתקיים משנה לשנה באופן שגזעו וענפיו קיימים – 'בורא פרי העץ'.

סימן נוסף המבדיל בין אילן שפירותיו חייבים בעורלה, לצמחים שאינם אילן ופטורים מעורלה והוא – כל צמח שזורעים אותו בזרעים ומזרעים אלו צומח צמח שעושה פרי בתוך אותה שנה נחשב לירק, ואין פירותיו חייבים בעורלה. ועל אכילת פירותיו מברכים בורא פרי האדמה..

שם ומשפחה _____

דרכו של אברם מול דרכו של לוט

ה' מצווה את אברם לעזוב את ארץ מולדתו, כדי ללכת אל ארץ אחרת, שאינה נודעת לו בתחילה וכך הוא מגיע לארץ כנען – הלא היא ארץ ישראל. אברם לוקח עימו את כל רכושו וכן את "הנפש אשר עשו בחרן" כלומר את האנשים שגייר אברם והנשים שגיירה שרי אשתו. אליהם מצטרף גם לוט בן אחיו עם עבדיו ורכושו.

זמן קצר אחרי שהגיעו לכנען, מנסה ה' את אברם ומביא רעב בארץ. עקב הרעב עובר אברם יחד עם כל הנלווים אליו כולל לוט לגור באופן זמני בארץ מצרים.

בתום הרעב עלה אברם ממצרים עם אשתו וכל קניינו, ועימו עלה גם לוט. רכושם של אברם ולוט היה רב מאוד- "ולא נשא אותם הארץ" כלומר לא הספיק המרעה לכולם.

הבהמות של אברם היו יוצאות לשדה כשהן "זמומות" – כלומר עם חסימה בפיהן כדי שלא יאכלו בגזל משדותיהם של אחרים. לעומת זאת בהמותיו של לוט, היו יוצאות כשהן אינן זמומות והיו אוכלות משדותיהם של אחרים. כאשר ראו זאת רועי אברם, הם הוכיחו את רועי לוט, ושאלו אותם - וכי הותר הגזל?!

לוט עוזב את אברם ועובר לסדום

ענו להם רועי לוט: אנו לא גוזלים, שהרי ה' הבטיח את הארץ לאברם ואמר לו "לזרעך נתתי את הארץ הזאת" - והיות ולאברם אין בנים שירשו אותו, הרי כשימות אברם לוט יירש אותו, ואז כל הארץ תהיה של לוט. אם כן הבהמות אוכלות משלהן ולא מן הגזל.

הוויכוח בין הרועים הגיע גם ללוט ואברם. אברם, שלא רצה מריבה עם לוט, הסביר ללוט שאומנם הקב"ה אמר לו "לזרעך נתתי את הארץ הזאת", אולם כוונתו, שרק לאחר שיעקרו שבעת העממים הגרים בתוכה, ובאותו זמן עדיין "הכנעני והפריזי אז יושב בארץ".

אברם ראה שלוט לא הסכים להצעתו של להישאר עימו, בתנאי שישמר מהגזל. לכן אמר אברהם לו - "הפרד נא מעלי - "אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה", כלומר התרחק נא מעלי.

משמע לוט את ההצעה של אברם, נשא עיניו לעבר סדום שאומנם הייתה מבורכת בשפע, אבל הייתה מושפעת גם בחטאים.

לוט עזב את אברם "ויאהל עד סדום" – ומיד עם עזיבתו נעשה כאנשי סדום. כמו כן עם עזיבתו את אברם, איבד לוט את העושר והכבוד שהיו לו כשנילווה אל אברם.

שאלות מהפרשה

שאלות לכיתות א' עד ג' (חלקן מאוצרות התורה)

1. בן כמה היה אברם כשיצא מחרן לכיוון ארץ כנען?

א. בן שלש. ב. בן שבעים וחמש. ג. בן תשעים. ד. בן מאה.

2. מדוע הבהמות של אברם היו יוצאות "זמומות"?

א. כדי שלא ינשכו ילדים. ב. שלא יאכלו בגזל משדות של אחרים.

ג. סימן היכר בין בהמותיו לאלו של לוט. ד. שילמדו להסתפק במועט.

3. כיצד הגיבה הגר כששרה נתנה לה להינשא לאברם?

א. הודתה לה והעריכה אותה מאוד. ב. המשיכה להתנהג כרגיל.

ג. זלזלה בשרה ודיברה עליה רעות. ד. ביקשה מאברם שיגרש את שרה.

4. באיזה גיל מלו את אברהם וישמעאל?

א. אברהם בן 86 וישמעאל שנה. ב. אברהם בן 86 וישמעאל בן 13.

ג. אברהם בן 99 וישמעאל בן 13. ד. אברהם בן 90 וישמעאל לא נימול.

שאלות עפ"י רש"י כיתות ד' עד ח'

5. "וינגע ה'...דבר שרי אשת אברם" (פרק יב') למה הכוונה "על דבר"?

א. הכוונה בגלל שלקח את שרי. ב. ה' העניש אותם שלא יוכלו לדבר.

ג. הנגעים היו על פי דיבורה של שרי. ד. כל התשובות נכונות.

שאלות עפ"י רש"י כיתות ד' עד ח' (המשך)

6. "וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו מִנֶּגֶב וְעַד בֵּית אֵל" (פרק יג) מה הדגש במילה: למסעיו?

א. ללמד דרך ארץ שחזר דרך האכסניות שבהליכתו. ב. שפרע הקפותיו.

ג. ללמד שבחזרתו מסעו התארך מרוב רכוש. ד. תשובות א' וב' נכונות.

7. "...וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וּשְׁמָהּ הָגָר" (פרק טז') מי הייתה הגר?

א. שפחה שהביאו עמם מחרן. ב. בת פרעה מלך מצרים.

ג. בת נמרוד, שהצר לאברם. ד. בתו של מלכי צדק.

8. "..וַיַּחְשְׁבֶהָ לּוֹ צְדָקָה (ט"ו) באיזו זכות יתקיימו ישראל בארץ ישראל?

א. בזכות הקרבנות. ב. בזכותם של האבות.

ג. הם לא צריכים זכות לכך, יש הבטחה אלוקית. ד. בזכות קיום המצוות.

שאלה עפ"י פירוש הספורנו - כיתות ה' עד ח'

9. "ויהי ריב..." (פרק יג') על מה היה הריב בין רועי לוט לרועי אברהם?

א. רועי אברם טענו שרועי לוט רועים בגזל. ב. מי יורש את אברהם.

ג. באיזה מקום המרעה טוב יותר. ד. מקום המרעה, לא הספיק לשניהם.

שאלה עפ"י פירוש הרמב"ן - כיתות ה' עד ח'

10. מי קרא לישמעאל בשמו? (פרק ט"ז)

א. אברהם, שהגר גלתה לו דברי המלאך. ב. אברהם, ברוח הקודש.

ג. שרה ברוח הקודש. ד. הגר בהסכמה ותיאום עם אברהם.

התשובות הנכונות לפרשת וזאת הברכה:

1- ג' 2- ב' 3- ב' 4- ד' 5- ג' 6- א' 7- א' 8- ג' 9 - א' 10- א'

(ויחי תשעה') (שיעור 521)

לימוד פורה ומהנה

מי שברך אבותינו אברהם, יצחק ויעקב, דוד ושלמה, אליהו ואלישע הוא יברך וישמור וינצור וירומם וינשא את **מרדכי ויהודית גורי** הי"ו ומשפחתם - מלך מלכי המלכים ברחמיו ישמרם ויחיהם ומכל צרה ונזק יצילם, ויאריך ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים, בכל אשר יפנו ישכילו וכל אשר יעשו יצליחו ויתקיים בהם מקרא שכתוב: **"ויתן לך האלוקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש...ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך"** וכן: **"יברכך ה' וישמרך, יאר ה' פניו אליך ויחונך, ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום".**